

521170

GONDOLKODÓ MAGYAROK

II. ENDRE
ARANYBULLÁJA

MAGVETŐ KIADÓ · BUDAPEST

Az előszót és a jegyzeteket írta
SZIGETHY GÁBOR
sorozatszerkesztő

ORSZÁGGYÜLÉSI KÖNYVTÁR
KÖTELESPÉLDÁNY

9.

© Magvető Könyvkiadó, 1987

TARTALOM

Álmunk: alkotmányunk (<i>Szigethy Gábor</i>)	3
Második András Aranybullája (<i>Virág Benedek</i> fordítása)	9
Második Endre király dekrétoma (<i>Nagy Gyula</i> fordítása)	33
Az Aranybulla (<i>Érszegi Géza</i> fordítása)	47
Jegyzetek	55

ÁLMUNK: ALKOTMÁNYUNK

Szigethy Gábor előszava

Ezeréves alkotmányunk hétszázhatvanöt éves.

S bár a nemes magyar nemzet évszázadokon át hitte, vallotta alkotmányos jogait, s hivatkozásul hangsúllyal az 1222-ben kelt Aranybullát idézte, történettudományunk rég leszögezte: II. Endre nagy fontosságú okirata nem alkotmány. S bár sokan kedvtelve hasonlították az évtizeddel sem öregebb angol Magna Chartához alkotmányosságunk egytövűségét, egykorúságát emlegetve – tény: Aranybullánk nem rokona a szigetország Magna Chartájának.

Aranybullánk királyi okirat: jövedelmeket és jogokat szabályozó királyi rendelkezés, törvény. Keletkezése után kilenc évvel már újra kellett fogalmazni nem egy mondatát, rendelkezéseit addig sem nagyon tartották be, s amikor száz év múlva, 1318 táján négy pap szöveghű másolatában Anjou Károly elé terjesztették megerősítésre, a király határozottan nemet mondott.

Némely passzusát az évszázadok során olykor megerősítették, máskor elvetették. A Magyar Törvénytár, a Corpus Juris Hungarici őrizte szövegét, s a Millennium évtizedében megjelent díszkiadás köteteiben a türelemmel bogarászó olvasó megtalálhatja a szöveg minden év-

százados változatát, nyomon követheti Aranybullánk életének kalandos jogtörténetét.

Történettudósok olvasták, elemezték, magyarázták, értelmezték II. Endre okiratát. Iskolában megtanultuk az évszámot s néhány szólamot: ellenállási záradék, nemesek jogai, alkotmányosság...

Alkotmányosság a magyar középkorban? Még a későbbi rendi társadalom mércéjével mérve sem alkotmány az Aranybulla, s különösen nem az a XIX. század alkotmányossága felől tekintve. Nemesi jogok 1222-ben? Hol van még a későbbi századok köznemessége, amely pedig a leghangosabban szeretett hivatkozni az Aranybullában rögzített jogaira. Ellenállási záradék? Már 1231-ben elvetették, s utoljára Ferenc József idejében született törvény, mely hangsúlyozta az ellenállási záradék érvénytelenségét.

De miért tartotta fontosnak Első Ferenc József, Isten kedvező kegyelméből stb. urunk és uralkodónk, hogy az 1867. évi II. törvénycikkely 1. paragrafusában, miután hangsúlyozza, hogy minden korábbi törvényt, szokást stb. megtart, leszögezze: „kivéve mindazonáltal dicsőült II. András 1222-ik évi törvényének azon megszüntetett záradékát, amely így kezdődik: »Quodsi vero Nos«, ezen szavakig: »in perpetuum facultatem«.”

Figyeljünk: a már *megszüntetett* záradék érvényességét nem ismeri el!

Szigorúan jogi értelemben e paragrafus értelme: kiegyeztünk, a nemzet megbékélt az uralkodóval, az uralkodó megbékélt a nemzettel, s tiszteletben tartja a nemes ma-

gyar hagyományokat, szokásokat, törvényeket, kivéve az 1222-ben kelt ellenállási záradékot. Kiegyeztünk, nincs szükség további ellentmondásra, ellenállásra. Ám szigorúan jogi értelemben épp e paragrafus érvénytelenségének hangsúlyozása értelmetlen, hisz a jogalkotók Pesten és Bécsben egyaránt pontosan tudták, hogy az Aranybulla 31. cikkelyének 2. paragrafusát már többször *megszüntették* királyi törvények és rendeletek, s bár az alkotmányos királyság játékszabályai szerint illik a királynak megerősíteni vagy elvetni korábbi törvényeket, 1867-ben aligha volt elképzelhető, hogy a magyar nemesség II. Endre törvényére hivatkozva óhajt ellentmondani felséges és apostoli uralkodójának – akivel épp most egyezett ki.

De tévedés azt hinni: csacska jogászok ügybuzgalma révén került 1867-ben törvényeink közé az ellenállási záradékot hatálytalanító jogi formula. Szigorúan jogi értelemben nem volt szükség e paragrafusra, de nem jogi megfontolásokból volt szükség arra, hogy a kiegyezés után királyi törvény mondja ki: ellenállási záradék pedig nem létezik.

Az Aranybulla jogi és történelmi értelemben nem alkotmány. De Mohács után, az önálló magyar államiság megszűntekor erkölcsi kapaszkodó lett: a független, szabad és alkotmányos, tehát rendezett jogviszonyú magyar haza jogi záloga.

Nem az Aranybulla szövegét magyarázták a magyarok; az Aranybulla létezésének tényét hangsúlyozták.

Van alkotmányunk, kell lenni országunknak is!

S ha egyszer megfogalmazzuk az ellentmondáshoz,

ellenálláshoz való jogunk, királyi rendeletek azt nem hatálytalanítják. Mert ha hiszünk abban, hogy van jogunk szembeállni a hatalom rossz intézkedéseivel, ha hiszünk abban: nem korlátlan úr fölöttünk a király, ha van bátorságunk tiltakozni, amikor emberi s nemzeti jogainkat sértik a hatalmat kézben tartó hatalmasok, ha merünk szembeállni az ellenünk vétkezőkkel – megmaradunk. Ha hisszük: van jogunk ellenállni, ellenkezni, tiltakozni – akkor van jogunk ellenállni, ellenkezni, tiltakozni.

1795. május 20-án Martinovics Ignácot és négy társát lefejezték a Vérmezőn. Június 2-án még ketten követték a túlpárra a kivégzetteket.

Nagy csend volt a Habsburg-birodalom magyar szögletében.

És egy szelíd, szomorú mosolyú paptanár nekilátott lefordítani az Aranybulla szövegét. Megszólalt magyarul az ellenállási záradék, hogy a nagy csendben se feledkezzenek meg a magyarok arról: már hatszáz éve kivívták a jogot arra, hogy elnyomásuk ellen tiltakozzanak, elnyomóiknak ellenálljanak.

Hogy a király nem erősítette meg az Aranybulla ellenállási záradékát? Jogi kérdés. Majd a Corpus Juris Hungarici kötetében apró betűvel szedik a 2. paragrafust, jelezve: e jogunkat nem erősítette meg királyi pecsét, ellenállni, tiltakozni nem törvényes jogunk, csak jogos álunk.

Ferenc József nem szerette, ha önállóan álmodnak a magyarok. Fontosnak tartotta ezt a kiegyezés pillanatá-

ban törvényben hangsúlyozni. Virág Benedek magyar nyelvre fordította II. Endre királyi okiratát: ismerje meg, tanuljon belőle minden magyar.

Az Aranybulla jogi és történelmi értelemben nem alkotmány.

Az Aranybulla öntudatunk alkotmánya.

Ferenc József ezért hangsúlyozta érvénytelenségét.

Virág Benedek ezért fordította le magyarra.

